نویسنده: سیدعظیم حسینی بخش : تجارت داخلی وخارجی تاریخ : ۲۰۲۴/۰۳/۲۳

معلومات در بارهٔ صنایع دستی افغانستان ـ صنعت سوزن دوزی در قاموس کبیر افغانستان

صنعت سوزن دوزی در افغانستان، هنری نفیس و با سابقه‌ای دیرینه است که از ضرورت و خلاقیت انسان سرچشمه گرفته است. این صنعت در طول تاریخ فراز و نشیب‌های بسیاری را پشت سر گذاشته و امروزه به عنوان یکی از منابع درآمدی مهم برای زنان افغانستان شناخته می‌شود.

صنعت دوزندگی وسوزن دوزی در افغانستان از جمله حرفه های نهایت نفیس محسوب میگردد که بنا بر ضرورت مبرم اختراع و انکشاف داده شده است. درافغانستان دوزندگی البسه در دورهٔ کوشانیان، سلجوقیان وخوارزم شاهیان رونق بیشتر یافت. در مجسمه‌های که بدست آمده کوشانیان ازدکمه نیزاستفاده می‌نمودند. درقرون وسطی در دورهٔ تیموریان وغزنویان دوزندگی با سوزن و کروشنیل صورت می‌گرفت. گلدوزی که بخش بزرگ ازدوزندگی است از زمان سکاها رایج یافته و در دیگر دوره‌ها همراه باسایر دوخت و دوزها از رواج کامل برخورداربوده است. سوزن دوزی یاسیاه دوزی درجامعه سنتی ترکمن برای تزیین لباس‌های مردان، زنان و کودکان و هم چنین پرده‌ها نیز استفاده می‌شد. اما امروز عمدتاً در لباس زنان دیده می‌شود. نوع دوخت آن زنجیرهٔ فشرده و بسیار ریز است که در ترکمنی به آن «سانجیم» می‌گویند و بیشتر از نقوش هندسی و قرینه به صورت ذهنی بهره می‌گیرند. ترکمنها به فرهنگ تربیه کرم ابریشم زود آشنا شدند. ابریشم به عنوان ماده اصلی سوزن دوزی تلقی میشد و دختران و زنان لباس‌های خود را با نخ‌های ابریشمین که با رنگ‌های طبیعی رنگ ریزی می‌شد، سوزن دوزی می‌کرده‌اند. فعلاًاین هنر در سراسر افغانستان مروج است وبخشی ازین محصولات مانند البسه بستر خواب، پرده دیواری در بسی حالات از مهره دوزی و زرک صادر میگردد. این صنعت نفیس مانند قالین وگلیم محصول انگشتان عموماً زنان با سلیقهٔ افغان است که با تحمل وحوصله مندی زیاد درین خطهٔ باستانی حفظ وتوسعه می یابد. یکتعداد زیاد زنان کشور درین حرفهٔ هنری مشغول بوده وبرای خود لب نانی کمائی مینمایند. بخشی از محصولات این صنعت نفیس دستی زینت بخش جدول صادرات میباشد. این هنر در بالای تکه، البسه، بستر خواب، دستمال وسرمیزی، پرده دیواری، پارچه بالای اشتر، اسپ و کلاًه نقش می بندند و دربسا حالات مهره وزرک نیز بکارمیرود .صنعت سوزن دوزی که درصنایع دستی افغانستان مقام خاصی را دارا میباشد ،انواع واقسام مختلف دارد مانند:

به صفحهٔ قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید
تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

قندهاری دوزی : یخن های مردانه، زنانه، بهترین سوزن دوزی های میده، چارپسته، خنجردوزی، صدف دوزی وغیره که این نوع سوزن دوزی ها در ولایت قندهار ایجاد و بعدآ به هرات وسایر ولایات ترویج گردید.

ول دوزی : قرص دوزی و ابریشم دوزی این سوزن دوزی ها بیشتر در ولایات پکتیا،غزنی ووردک صورت میگیرد.

پخته دوزی، گراف دوزی، پرده دوزی، سه گوشه ئی،سردروازه ئی، دسترخوان دوزی وغیره در سمت شمال کشورمخصوصاً درولایات ترکمن نشین صورت میگیرد.دوخت تارشمار، کلاه دوزی، بکسک دوزی در ولایات هزاره نشین معمول است.

مواد اولیه

ترکمن‌ها از دیرباز با پرورش کرم ابریشم آشنا بودند و ابریشم به عنوان ماده اصلی سوزن دوزی به حساب می‌آمد. دختران و زنان بلوچ و ترکمن لباس‌های خود را با نخ‌های ابریشمین که با رنگ‌های طبیعی رنگرزی می‌شد، سوزن دوزی می‌کردند.

کاربردها

امروزه سوزن دوزی در سراسر افغانستان رواج دارد و از محصولات آن در موارد مختلفی مانند:

- **لباس**
- **بستر خواب**
- **پرده دیواری**
- **رومیزی**
- **دستمال**
- **روسری یا چادر**
- **کیف**
- **کوسن**[1]

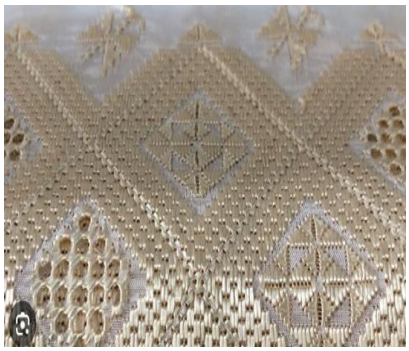

استفاده می‌شود. در بسیاری موارد، از مهره‌دوزی و زرک‌دوزی نیز در کنار سوزن دوزی استفاده می‌شود.

نقش زنان

این صنعت نفیس، مانند قالین و گلیم، محصول انگشتان هنرمند زنان با سلیقه افغان است که با تحمل و حوصله فراوان در این خطه باستانی حفظ و توسعه می‌یابد. تعداد زیادی از زنان کشور در این حرفه هنری مشغول به کار هستند و از طریق آن امرار معاش می‌کنند.

صادرات بخشی از محصولات این صنعت نفیس دستی، زینت‌بخش جدول صادرات افغانستان است. این هنر بر روی تکه، لباس، بستر خواب، پرده دیواری، پارچه روی شتر و ... نقش می‌بندد و در بسیاری موارد از مهره و زرک نیز

به صفحهٔ قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید
تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

استفاده می‌شود.

انواع سوزن دوزی

صنعت سوزن دوزی که در صنایع دستی افغانستان جایگاه ویژه‌ای دارد، انواع و اقسام مختلفی دارد.

قندهاری دوزی:

- یقه‌های مردانه و زنانه
- سوزن دوزی‌های میده
- چارپسته
- خنجر دوزی
- صدف دوزی

این نوع سوزن دوزی‌ها در ولایت قندهار ابداع و سپس به هرات و سایر ولایات ترویج شده است.

ول دوزی:

- قرص دوزی
- ابریشم دوزی

این نوع سوزن دوزی‌ها بیشتر در ولایات پکتیا، غزنی و وردک صورت می‌گیرد.

سایر انواع سوزن دوزی:

- پخته دوزی
- گراف دوزی
- پرده دوزی
- سه گوشه
- سردروازه
- دسترخوان دوزی

این نوع سوزن دوزی‌ها در شمال کشور، مخصوصاً در ولایات ترکمن نشین صورت می‌گیرد.

- دوخت تارشمار
- کلاه دوزی
- بکسک دوزی

این نوع سوزن دوزی‌ها در ولایات هزاره نشین معمول است.

به صفحهٔ قاموس کبیر افغانستان خوش آمدید
تیم بنیان گذار این قاموس آرزو دارد، داشته های این گنجینه که نمایانگر اصالت افغانستان باستان است شما را تا حد لازم مدد رساند

نقش سوزن دوزی در اقتصاد

سوزن دوزی از جمله صنایع دستی افغانستان است که برای بسیاری از زنان، منبع درآمد خوبی محسوب می‌شود. زنان با تولید و فروش محصولات سوزن دوزی، می‌توانند به اقتصاد خانواده خود کمک کنند.

مشکلات و چالش‌ها:صنعت سوزن دوزی با وجود رونق و طرفداران زیاد، با چالش‌های متعددی روبرو است. برخی از این چالش‌ها عبارتند از:

- **عدم حمایت دولت:** دولت افغانستان توجه کافی به صنعت سوزن دوزی ندارد و از صنعتگران این حوزه حمایت نمی‌کند.
- **کمبود آموزش:** بسیاری از زنان افغانستان که به سوزن دوزی مشغول هستند، آموزش‌های لازم را در این زمینه ندیده‌اند و به همین دلیل، کیفیت محصولات آنها پایین است.
- **بازاریابی ضعیف:** محصولات سوزن دوزی افغانستان به دلیل بازاریابی ضعیف، به خوبی در بازارهای داخلی و خارجی شناخته شده نیستند.
- **واردات محصولات مشابه:** واردات محصولات مشابه از کشورهای دیگر، به ویژه چین، به بازار سوزن دوزی افغانستان آسیب زده است.

نتیجه

صنعت سوزن دوزی افغانستان، هنری نفیس و ارزشمند است که می‌تواند نقش مهمی در اقتصاد این کشور ایفا کند. با حمایت دولت، آموزش و ترویج سوزن دوزی، برندسازی و بازاریابی، می‌توان این صنعت را به جایگاه واقعی خود رساند و از مزایای اقتصادی آن بهره‌مند شد. البته این بحث به تحقیق وپژوهش بیشتر نیازمند است.

در سال ۲۰۱۷ نخستین جشنواره تخصصی سوزن دوزی (کلک زن) زنان در دانشگاه کاتب کابل، پایتخت افغانستان برگزار شد.

این جشنواره که توسط انجمن زنان کارآفرین افغانستان به همراه انجمن زنان افغان در اتریش و دانشگاه کاتب برگزار شده بود در نوع خود یک اقدام نو وابتکاری بود.در این جشنواره که آثار سوزن دوزی به نمایش گذاشته شده بود، قراربود همچنین در ده کشور دیگر از جمله کانادا، آمریکا و هفت کشور اروپایی به نمایش در آید که با تأسف نسبت تحولات سیاسی جامه عمل نپوشید.

Source of photos: https://www.google.de/advanced_image_search

معانی لغات:

(۱) کوسن - بالش خورد

(۲) یقه - دور یخن

منابع

- حسینی، سیدعظیم تحلیل تجارت خارجی افغانستان از قرن ۱۹ الی سال۲۰۱۳ (۱۳۹۲) ، صنایع دستی افغانستان ص ۲۸۱-۲۸۳
- ویکی پیدیای فارسی
- صنایع دستی افغانستان - بیتوته:
- https://www.beytoote.com/art/handicrafts/afghan8-handicrafts.html
- سوزن دوزی، هنری که زنان افغان را توانمند می‌سازد
- سوزن دوزی افغانستان: هنری که از دل خاکسترها سر برآورده است .